

ECONOMIC DEVELOPMENT NEEDS ECONOMIC FREEDOM

Elena Fifeková¹, Edita Nemcová¹, Eduard Nežinský¹

Abstract

The aim of the paper is to assess the impact of economic freedom on economic development. The emphasis is placed on assessing the degree of transformation of the achieved degree of economic freedom into the level of their economic performance of the European countries, the Eastern Partnership countries and Russia. Using a nonparametric approach (Data Envelopment Analysis) the potential for better ‘appreciation’ of economic freedom for increasing their economic activity is explored. SBM input-oriented model is employed to decompose inefficiency and determine relative weaknesses of the countries below the boundary. Developed Western economies, Hong Kong and Singapur act as benchmarks for enhancing economic freedom and support decision making. In European countries, more potential for improving is represented by domains of rule of law, government size or regulation than that of the openness.

Keywords

Economic Freedom, Economic Performance, Data Envelopment Analysis

I. Úvod

Súčasnú spomaľovanie ekonomického rastu v globálnom aj európskom priestore obracia pozornosť tvorcov hospodárskej politiky na opatrenia, ktorými by štáty mohli ekonomický rast podporiť, či už rozsiahlejšími vládnymi intervenciami alebo rozšírením, prípadne sprísnením regulačného rámca pre fungovanie trhu. Oveľa častejšie ako v predchádzajúcich desaťročiach sa objavujú názory, ktoré poukazujú na úzke miesta voľného trhu a považujú ho za jednu z príčin ekonomických problémov súčasnej doby. Uvedené názory prekrývajú skutočnosť, že prosperita a inováciami ťahaný ekonomický rast boli hlavne dôsledkom deregulácie trhu, liberalizácie svetového obchodu a zvýšenia úrovne ekonomickej slobody.

Aj keď empirické štúdie nie vždy jednoznačne preukazujú úzky vzťah medzi rozsahom ekonomickej slobody a dosiahnutou úrovňou ekonomickej výkonnosti, vo všeobecnosti možno vidieť, že ekonomicke vyspelé krajiny kladú na jednotlivé parametre ekonomickej slobody a predovšetkým ich kvalitu veľký dôraz a snažia sa prepájať kvalitu regulácie s osobnou a trhovou slobodou. Ambíciou autorov nie je zistiť, do akej miery stupeň ekonomickej slobody determinuje dosiahnutú ekonomickú úroveň skúmaných krajín, ale zhodnotiť, do akej miery daná krajina efektívne transformuje dosiahnutú ekonomickú slobodu do svojej ekonomickej výkonnosti a v akej miere by skvalitnenie parametrov ekonomickej slobody efektívnosť transformácie zlepšilo.

II. Podmienenosť ekonomického rozvoja ekonomicke slobodou

Ekonomicke sloboda vo všeobecnosti vyjadruje, do akej miery je trhovú ekonomiku miestom, kde prebieha voľná a dobrovoľná výmena, voľná hospodárska súťaž a ochrana osôb a majetku (Gwartney et al. 2004). Už od čias Adama Smitha sa presadzuje názor, že slobodné ekonomiky dosahujú spravidla vyššiu výkonnosť ako ekonomicke menej výkonné krajiny. Ekonomicke sloboda odzrkadľuje nielen stupeň „voľnosti“ trhových procesov v zmysle vytvárania podmienok pre ochranu vlastníckych vzťahov, kvality legislatívneho rámca, vymožitelnosti práva, regulačných rámcov, kvality podnikateľského prostredia. Odráža taktiež formy interakcie obyvateľstva, sociálny

¹ Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Šancová 56, 811 05 Bratislava. E-mail: progffife@savba.sk, progedit@savba.sk, progenez@savba.sk.

kapitál a sociálne siete v spoločnosti. Hovorí nielen o miere regulácie, ale predovšetkým o jej kvalite. Jednotlivé oblasti ekonomickej slobody sú nevyhnutným predpokladom pre zabezpečovanie podmienok na ekonomický rozvoj.

Hayek (2004) poukázal na skutočnosť, že je možné mať ekonomickú slobodu bez politickej slobody, ale nemožno mať politickú slobodu bez ekonomickej slobody. Uvedené tvrdenie umocňuje Friedman (1993), ktorý ekonomickú slobodu považuje za aspekt ľudskej slobody, zaoberajúcou sa materiálnou autonómiou jednotlivca vo vzťahu k štátu a ostatným organizovaným skupinám. Jednotlivci sú ekonomicky slobodní, pokiaľ môžu slobodne kontrolovať svoju vlastnú pracovnú silu a vlastníctvo. Kvalita života človeka je teda významným spôsobom determinovaná jeho politickými právami a občianskymi slobodami, ktoré sú základnými parametrami ekonomickej slobody.

Inštitúcie a politiky sú v súlade s ekonomickou slobodou vtedy, keď umožnia dobrovoľnú výmenu a ochranu jednotlivcov a ich majetku. Vlády môžu podporiť ekonomickú slobodu tým, že poskytnú právnu štruktúru a presadzovanie právneho systému, ktorý dokáže ochrániť vlastnícke práva a vynucovať zmluvy nestranným spôsobom. Ekonomická sloboda taktiež vyžaduje, aby sa vlády vyhli zasahovaniu do osobného výberu, dobrovoľnej výmeny a slobody konkurencie na trhu tovarov a práce. Ekonomickú slobodu možno vnímať ako stupeň trhového hospodárstva, v ktorom môžu vstupovať subjekty do dobrovoľných dohôd vďaka stabilnému a predvídateľnému právnemu štátu, kde sa dodržiavajú zmluvy a chráni sa súkromné vlastníctvo (Berlin, 2002).

Ekonomická sloboda pozitívne vplýva na kvalitu inštitucionálnej výbavy krajiny, nakoľko znižuje priestor pre korupciu, podporuje demokratické procesy, politické práva a občianske slobody. Stimuly, ktoré ovplyvňujú ekonomických aktérov vykonávať svoju činnosť na území danej krajiny sú determinované vo veľkej miere aj úrovňou ekonomickej slobody v krajine (North, 1990).

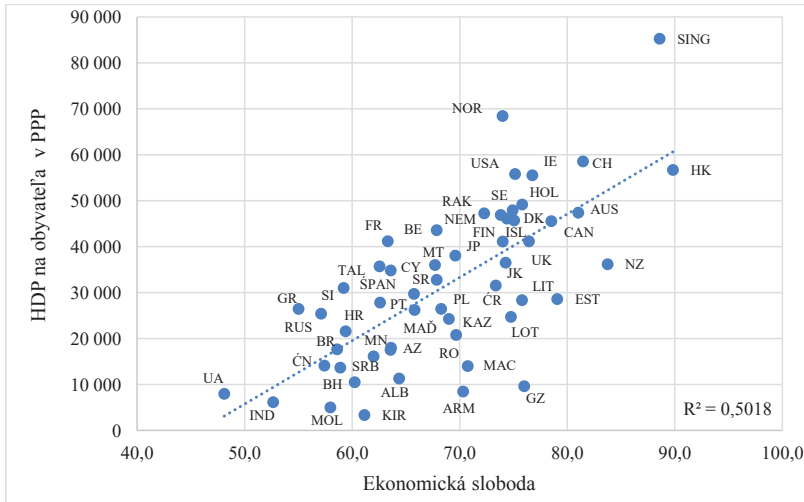
Gwartney et al. (2004) konštatujú že ekonomická sloboda začína vtedy, ak v trhovej ekonomike existuje voľná súťaž, slobodné podnikanie, dobrovoľná výmena a ochrana osôb a majetku. Vo svojej štúdií deklarovali, že ekonomicky slobodné krajiny dosahujú vyššiu mieru ekonomického rastu,² sú schopné prilákať viac zahraničných investícií ako menej slobodné krajiny. Autori poukazujú na skutočnosť, že ekonomicky slobodné krajiny sú taktiež úspešnejšie pri riešení problémov chudoby a príjmových nerovností, ich obyvateľstvo dosahuje vyššiu dĺžku života. Zároveň vytvárajú lepšie podmienky pre kvalitu života, či už v oblasti zdravotníctva, bývania, vzdelávania. Krajiny, ktoré dosahujú vysokú mieru ekonomickej slobody, sú atraktívnejšie z pohľadu podnikania. Podnikatelia očakávajú v „slobodných krajinách“ nízku úroveň zdanenia, nezávislý právny systém a ochranu súkromného majetku (Murphy, Schleifer a Vishnu, (1991).

Ekonomická sloboda vo veľkej miere súvisí s ekonomickou výkonnosťou (Berggren, 2003, De Haan a Sturm, 2000, Sturm et al., 2002). Krajiny so silnejšou ochranou súkromného vlastníctva, meranou indexom ekonomickej slobody, dosahujú vyššiu úroveň ľudského rozvoja (Norton, 1998). To je dôsledkom skutočnosti, že v ekonomicky slobodnej spoločnosti rozhoduje jednotlivec o výsledkoch svojej práce, je oprávnený realizovať vlastné potreby prostredníctvom slobodnej voľby; dokáže uspieť alebo môže zlyhať na základe svojho individuálneho úsilia a schopnosti. V ekonomicky slobodnej krajine sa vláda sa vyznačuje otvorenosťou a transparentnosťou, verejné zdroje na výrobu a spotrebu sú pridelované na základe voľnej a otvorenej súťaže, pričom má každý jednotlivec alebo podnik reálnu šancu na úspech. Základné princípy ekonomickej slobody (nediskriminácia, posilnenie jednotlivca a otvorená súťaž) sú preto hlavnými zdrojmi rozvoja krajiny. Významný pozitívny vzťah medzi ekonomickou slobodou a ekonomickou výkonnosťou našli taktiež Hanke a Walters (1997).

² Podľa uvedených autorov ekonomicky slobodné krajiny dosiahli v rokoch 1993–2002 priemerný ročný rast reálneho hrubého domáceho produktu 2,4 %, kým v ekonomicky málo slobodných krajinách poklesol reálny HDP o 0,5 ročne.

Uvedený pohľad sme v súlade so zameraním príspevku verifikovali na európskych krajinách, krajinách postsovietskeho priestoru a krajinách, ktoré disponujú najvyššou mierou ekonomickej slobody (obrázok 1). Sme si vedomí skutočnosti, že daná vzorka krajín nie je dostatočne reprezentatívna, avšak naznačuje, že ekonomická sloboda zohráva dôležitú úlohu v ekonomickom rozvoji najmä v krajinách, v ktorých sú jednotlivé komponenty ekonomickej slobody dlhodobo presadzované a kultivované.

Obrázok 1 Ekonomická výkonnosť a ekonomická sloboda vybraných krajín

Poznámka: ALB – Albánsko, ARM – Arménsko, AUS – Austrália, AZ – Azerbajdžan, BE – Belgicko, BH – Bosna a Hercegovina, BR – Bielorusko, CAN – Kanada, CY – Cyprus, ČN – Čína, ČR – Česko, DK – Dánsko, EST – Estónsko, FIN – Fínsko, FR – Francúzsko, GR – Grécko, GZ - Gruzínsko, HK – Hongkong, HOL – Holandsko, HR – Chorvátsko, CH - Švajčiarsko, IE – Írsko, IND – India, ISL – Island, JP – Japonsko, JK – Južná Kórea, KAZ – Kazachstan, KIR – Kirgizsko, LIT – Litva, LOT – Lotyšsko, MAC – Macedónsko, MAD – Maďarsko, MN – Čierna Hora, MT – Malta, MOL – Moldavsko, NEM – Nemecko, NOR – Nórsko, NZ – Nový Zéland, PL – Poľsko, PT – Portugalsko, RAK – Rakúsko, RUS – Rusko, SE – Švédsko, SI – Slovinsko, SING – Singapur, SR – Slovensko, SRB – Srbsko, ŠPAN – Španielsko, TAL – Taliansko, UA – Ukrajina, UK – Veľká Británia, USA – Spojené štáty americké

Zdroj: MMF - World Outlook Database (2017), Heritage Foundation (2017)

Carlsson a Lundström (2002) pri skúmaní vzťahu ekonomickej slobody a ekonomického rastu prišli k záveru, že nie všetky parametre ekonomickej slobody pôsobia prorastovo. Konštatujú, že čím menšia je veľkosť vlády a čím väčšia liberalizácia zahraničného obchodu, tým je tempo ekonomického rastu nižšie. Vzťahu medzi ekonomickou slobodou a rastom sa venoval taktiež Dawson (2003). Okrem iného tvrdil, že existujúce štúdie sú síce schopné vyjadriť koreláciu medzi indexom ekonomickej slobody a hospodárskym rastom, ale nie ich príčinu. Zistil, že hodnota indexu ekonomickej slobody predikuje úroveň ekonomického rastu. Zložitosť vzťahu medzi ekonomickou slobodou a rastom vysvetľuje spoločne s komponentmi pôsobiacimi na rast (využívanie trhov, vlastnícke práva) a komponentmi indexu ekonomickej slobody, ktoré sú ovplyvnené rastom.

III. Prístup k hodnoteniu ekonomickej slobody

Ekonomická sloboda je hodnotená spôsobom, ktorý pokrýva široký okruh faktorov inštitucionálnej kvality. Komplexne je hodnotená Fraser Institute, Freedom House a Heritage Foundation.

Index ekonomickej slobody zostavovaný Fraser Institute³ hodnotí podmienky pre zabezpečenie slobody voľby jednotlivca. Odráža hlavne kvalitu konkurenčného prostredia, kvalitu legislatívy v zmysle vymožitelnosti práva a ochrany vlastníckych práv a kvalitu regulačného rámca. Pozitívnu skutočnosťou je, že index skúma taktiež makroekonomickú stabilitu, ktorá rámčuje priestor pre slobodu rozhodovania jednotlivých subjektov. V súhrne projekt hodnotí kvalitu hospodársko-politických prístupov v sociálno-ekonomickej, právnej a kultúrnej oblasti a ich vplyv na ekonomický rast a rozvoj. Index ekonomickej slobody zostavovaný Freedom House hodnotí rozsah a kvalitu politických práv a občianskych slobôd.

Heritage Foundation sa zameriava na štyri kľúčové aspekty ekonomického prostredia – právny štát, veľkosť vlády, efektívnosť regulácie a otvorenosť trhov. Hodnotenie uvedených štyroch aspektov ekonomickej slobody je realizované pomocou 12 komponentov – právny poriadok, efektívnosť súdov, integrita vlády, daňové zaťaženie, vládne výdavky, fiškálne zdravie, podnikateľská sloboda, pracovná sloboda, monetárna sloboda, obchodná sloboda, investičná sloboda a finančná sloboda. Tieto časti tvoria štyri samostatné oblasti, ktorými sú právny poriadok štátu, veľkosť vlády, efektívnosť regulácie a otvorenosť trhov (Heritage Foundation 2017).

V rámci právneho poriadku sa jednak hodnotí do akej miery tento umožňuje slobodne akumulovať majetok a jednak úroveň ochrany vlastníckych práv. Uvedený komponent ekonomickej slobody vytvára predpoklady pre rozvoj, nakoľko silné vlastnícke práva a účinný právny systém zlepšujú podnikateľské prostredie a stimulujú podnikanie. V rámci právneho poriadku sa taktiež skúma, do akej miery krajina disponuje účinnými, nezávislými a spravodlivými súdnymi systémami, ktoré zabezpečujú rešpektovanie zákonov a vymožitelnosť práva pre všetky subjekty. Taktiež integrita vlády je rozhodujúcim faktorom, ktorý ovplyvňuje úroveň právneho poriadku. Nedostatok vládnej integrity sa prejavuje hlavne v úrovni systémovej korupcie a ďalších negatívnych spoločenských javoch, čo znižuje alokačnú efektívnosť zdrojov, zvyšuje spoločenské náklady a poväzuje ekonomický rast.

Veľkosť vlády je rámcovaná úrovňou prerozdeľovacích procesov v ekonomike. Odráža nielen rozsah daňovej záťaže, ale aj výšku vládnych výdavkov a efektívnosť ich použitia. Hodnotí, do akej miery vládne výdavky ovplyvňujú rast verejného dlhu a celkovú stabilitu ekonomiky.

Efektívnosť regulácie odráža hlavne kvalitu podnikateľského prostredia v krajine. Je vymedzená podnikateľskou slobodou, nízkou úrovňou rigidity trhu práce a dostupnosťou finančných zdrojov pre podnikanie. Hodnotená je taktiež cenová stabilita a úroveň regulácie cien v ekonomike.

Posledným kľúčovým aspektom ekonomickej slobody je otvorenosť trhov, ktorá určuje úroveň liberalizácie pohybu tovarov, služieb, investícií a finančnú slobodu. Hodnotený je hlavne rozsah tarifných a netarifných prekážok obchodu, rozsah a efektívnosť štátnej pomoci, miera a kvalita regulácie finančného sektora.

Jednotlivé komponenty ekonomickej slobody sú hodnotené na škále od 0 do 100, kde 100 predstavuje maximálnu možnú mieru ekonomickej slobody. V prípade, že index ekonomickej slobody krajiny sa pohybuje v rozpätí hodnôt 0 až 49,9, ide o krajinu, v ktorej je ekonomická sloboda potláčaná. Index ekonomickej slobody menej neslobodných krajín dosahuje hodnoty od 50 po 59,9, stredne slobodné krajiny dosahujú hodnoty indexu od 60 do 69,9. Krajiny s indexom ekonomickej slobody 70-79,9 sú väčšinou slobodné, 80-100 sú úplne slobodné.⁴

IV. Vplyv ekonomickej slobody na ekonomický rozvoj: neparametrický prístup k hodnoteniu

Zámerom nasledujúcej časti príspevku je pomocou DEA metódy (metóda analýzy dátového obalu) zhodnotiť, do akej miery sa dosiahnutý stupeň ekonomickej slobody v európskych krajinách,

³ Gwartney et al. (2016).

⁴ Verner (2015).

krajinách Východného partnerstva a Ruska premietol do úrovne ich ekonomickej výkonnosti, resp. aký je potenciál lepšieho „zhodnotenia“ ekonomickej slobody pre zvýšenie ich ekonomickej úrovne. Do vzorky skúmaných krajín sme zaradili aj krajiny, ktoré patria medzi ekonomicky najslabodnejšie krajiny sveta, t.j. Singapur a Hongkong.

DEA metóda umožňuje stanoviť hranicu transformačných možností pomocou lineárnych kombinácií jednotiek operujúcich ako *best practice*. Matematický tvar funkčnej závislosti transformačnej funkcie nie je známy, hranica efektívnosti je preto aproximovaná pomocou deterministickej hranice, ktorá je tvorená lineárnymi kombináciami posudzovaných jednotiek (DMUs – *Decision Making Units*), ktoré sú technicky efektívne v Pareto-Koopmansovom zmysle. Efektívnosť ostatných útvarov možno posúdiť na základe ich vzdialenosti od skonštruovanej hranice efektívnosti. Pre každú neefektívnu jednotku existuje na hranici *benchmark* predstavujúci potenciál zlepšenia činnosti v podobe zvýšenia outputu a/alebo zníženia vstupov.

Vychádzame z prístupu slacks-based approach (DEA-SBM) použitého Tone (2001). Uvedený prístup na základe vzdialenosti vstupov \mathbf{x}_0 a výstupov \mathbf{y}_0 posudzovanej DMU od hranice efektívnosti definuje nezáporné doplnkové, rezervné premenné, takzvané sklzy (*slacks*) nasledovne:

$$\begin{aligned} \mathbf{s}^- &= \mathbf{x}_0 - \mathbf{X}\boldsymbol{\lambda} \\ \mathbf{s}^+ &= \mathbf{Y}\boldsymbol{\lambda} - \mathbf{y}_0, \end{aligned} \quad (1)$$

kde \mathbf{X} a \mathbf{Y} predstavujú dátové matice a $\boldsymbol{\lambda}$ intenzitné premenné. Optimalizačný problém SBM pre získanie miery efektívnosti ρ možno zapísať:

$$\min_{\boldsymbol{\lambda}, \mathbf{s}^-, \mathbf{s}^+} \quad \rho = \frac{1 - \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m s_i^- / x_{i0}}{1 + \frac{1}{s} \sum_{r=1}^s s_r^+ / y_{r0}} \quad (2)$$

$$\begin{aligned} \text{s.t.} \quad \mathbf{x}_0 &= \mathbf{X}\boldsymbol{\lambda} + \mathbf{s}^- \\ \mathbf{y}_0 &= \mathbf{Y}\boldsymbol{\lambda} - \mathbf{s}^+ \\ \boldsymbol{\lambda} &\geq \mathbf{0}, \\ \mathbf{s}^- &\geq \mathbf{0}, \mathbf{s}^+ \geq \mathbf{0}, \end{aligned} \quad (3)$$

kde účelová funkcia (2) meria „vzdialenosť“ DMU₀ a jej aktivity (x, y) od hranice prostredníctvom penalizácie za relatívne odchýlky od hranice. Postupnými substitúciami dospejeme k optimalizačnej úlohe (4) riešiteľnej štandardnými technikami lineárneho programovania:

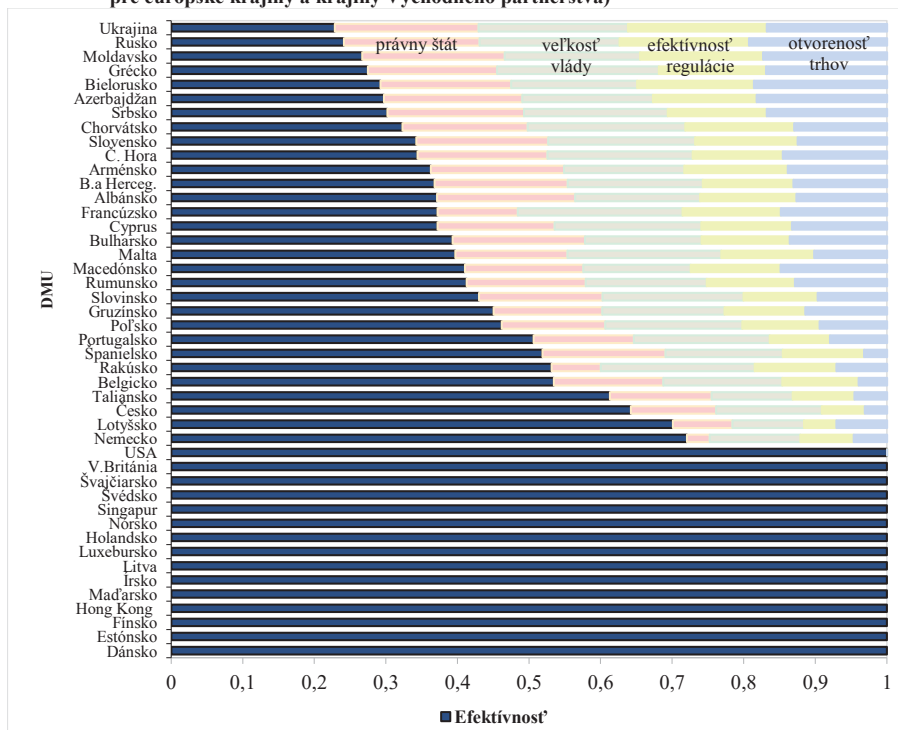
$$t = \frac{1}{1 + \frac{1}{s} \sum_{r=1}^s s_r^+ / y_{r0}}, \quad ts^- = \mathbf{S}^-, \quad ts^+ = \mathbf{S}^+, \quad t\boldsymbol{\lambda} = \boldsymbol{\Lambda} \quad (4)$$

Uvedená formulácia miery efektívnosti je využitá na konštrukcii hranice efektívnosti (nadobúdajúcu hodnoty z intervalu [0,1]) pre všetky hodnotené krajiny. Vstupnú orientáciu modelu (2)–(3) dosiahneme vynechaním premenných \mathbf{s}^+ z účelovej funkcie (2). Pre interpretáciu výsledkov je podstatné, že pre efektívne DMU platí $\rho = 1$, neefektívne jednotky sú charakteristické nenulovými rezervami, ktoré udávajú absolútnu veľkosť potenciálneho zlepšenia (resp. penalizáciu krajiny v celkovom skóre za neefektívnosť). Pre efektívne DMU platí, že príspevky jednotlivých premenných k celkovej penalizácii v podobe slackov sú nulové. Pri ostatných krajinách nenulové rezervy na strane vstupov znižujú skóre, ktoré by bolo dosiahnuté efektívnou DMU. Porovnaním pomerných príspevkov vstupov k celkovej penalizácii možno určiť dôležitosť jednotlivých premenných z hľadiska celkovej efektívnosti, t. j. určiť akou mierou sa jednotlivé komponenty ekonomickej slobody podieľajú na dosiahnutej úrovni neefektívnosti. Na zhodnotenie efektívnosti procesu definovaného ako transformácia (komponentov) ekonomickej slobody do ekonomickej výkonnosti použijeme SBM vstupne orientovaný model. Údaje o ekonomickej slobode v sledo-

vaných krajinách transformujeme odpočítaním pôvodných údajov od konštanty 100, čím dosiahneme interpretovateľnosť v zmysle produkčnej teórie, že pre zvýšenie efektívnosti je potrebná „menšia hodnota vstupu predstavujúca vyššiu mieru ekonomickej slobody“.

Dátovými vstupmi do modelu sú transformované jednotlivé komponenty indexu ekonomickej slobody zostavovaného Heritage Foundation. Výstup v modeli predstavuje ekonomickej výkonnosti vyjadrená ukazovateľom hrubý domáci produkt na obyvateľa v parite kúpnej sily (Medzinárodný menový fond, World Outlook Database).

Obrázok 2 Efektívnosť transformácie ekonomickej slobody do ekonomickej výkonnosti (hranica efektívnosti pre európske krajiny a krajiny Východného partnerstva)

Zdroj: Heritage Foundation, *Index of Economic Freedom 2017*, MMF: *World Outlook Database*, apríl, 2017 vlastný výpočet.

Hranica efektívnosti je tvorená tými krajinami ktoré dokázali v plnej miere efektívne transformovať dosiahnutý stupeň ekonomickej slobody do svojej ekonomickej výkonnosti, resp. úroveň ekonomickej výkonnosti nemôžu dosiahnuť s nižším stupňom ekonomickej slobody. Ako vidieť na obrázku 2, hranicu efektívnosti dosiahlo 12 európskych krajín (Dánsko, Estónsko, Fínsko, Holandsko, Írsko, Litva, Luxembursko, Maďarsko, Nórsko, Švajčiarsko, Švédsko a Veľká Británia).

Tabuľka 1 Dekompozícia neefektívnosti

Krajina	Právny štát	Veľkosť vlády	Efekt. regul.	Otvor. trhov	Krajina	Právny štát	Veľkosť vlády	Efekt. regul.	Otvor. trhov
Albánsko	30,7	27,8	21,4	20,1	Macedónsko	28,1	25,5	21,3	25,2
Arménsko	29,2	26,4	22,7	21,7	Malta	26,0	35,6	21,5	16,9
Azerbajdžan	27,5	26,0	20,6	25,9	Moldavsko	27,2	25,8	23,4	23,6
Bosna a Herceg.	29,4	29,8	20,1	20,7	Nemecko	11,4	45,3	26,8	16,6
Belgicko	32,8	35,7	22,9	8,5	Poľsko	26,9	35,6	20,1	17,4
Bielorusko	25,8	24,9	23,0	26,3	Portugalsko	28,4	38,4	17,1	16,1
Bulharsko	30,5	26,8	20,3	22,4	Rakúsko	14,7	45,9	24,3	15,1
Cyprus	26,1	32,7	20,2	21,1	Rumunsko	28,3	28,8	21,0	21,9

Č. Hora	27,7	30,9	19,2	22,2	Rusko	25,0	25,8	23,8	25,4
Česko	33,3	41,3	16,8	8,6	Slovensko	28,0	31,2	21,8	19,0
Francúzsko	17,9	36,7	21,9	23,6	Slovinsko	30,2	34,6	18,1	17,0
Grécko	24,9	31,2	20,6	23,3	Srbsko	27,3	28,8	19,8	24,1
Gruzínsko	27,6	31,1	20,5	20,8	Španielsko	35,7	34,1	23,5	6,7
Chorvátsko	25,9	32,5	22,5	19,2	Taliansko	36,7	29,3	22,3	11,8
Lotyšsko	27,8	33,5	15,0	23,6	Ukrajina	26,0	27,1	25,1	21,8

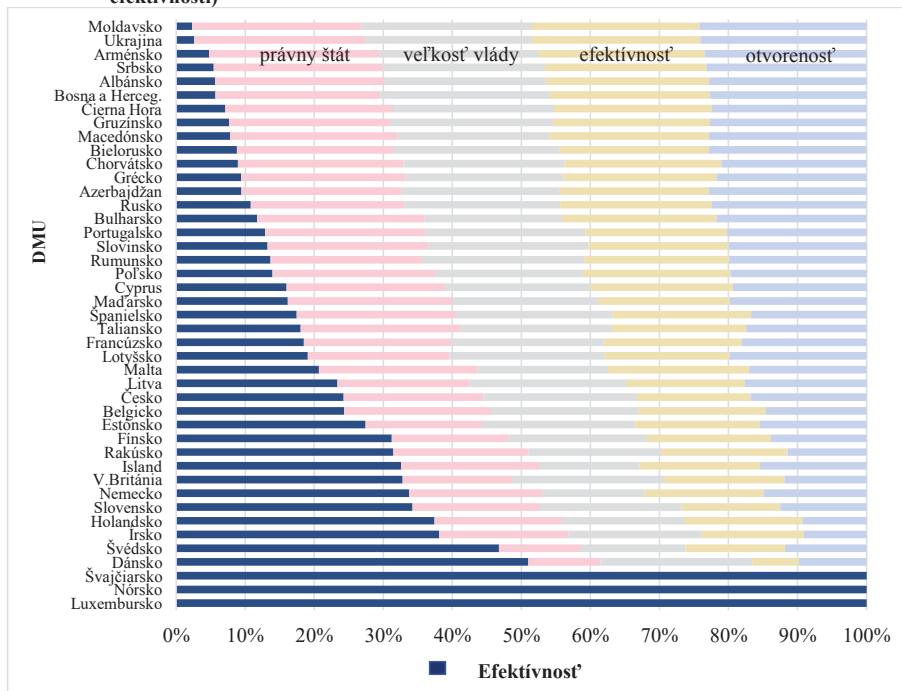
Zdroj: Heritage Foundation, Index of Economic Freedom 2017, vlastný výpočet.

V prípade tých krajín pod hranicou efektívnosti možno identifikovať oblasti ekonomickej slobody, ktoré majú potenciál posunúť krajinu bližšie k hranici efektívnosti, resp. na hranicu efektívnosti.

Úroveň ekonomickej slobody v oblasti právneho štátu (právny poriadok, efektívnosť súdov, integrita vlády) najvýraznejšie penalizuje Taliansko (36,7%), Španielsko (35,7%) a v Česko (33,3%). Relatívny odstup od hranice efektívnosti podmieňuje v najväčšom rozsahu veľkosť vlády (daňové zaťaženie, vládne výdavky, fiškálne zdravie) v Rakúsku (45,9%), Nemecku (45,3%) a v Česku (41,3%). Efektívnosť regulácie (podnikateľská sloboda, pracovná sloboda, monetárna sloboda) z vyspelých krajín penalizuje hlavne Nemecko a Rakúsko, ale taktiež viaceré krajiny Východného partnerstva, najmä Ukrajinu. Nízka otvorenosť trhov (obchodná sloboda, investičná sloboda a finančná sloboda) zhoršuje pozíciu najmä krajín Východného partnerstva, ale aj Ruska, Srbska a Macedónska.

Ako test robustnosti výsledkov podrobíme rovnakej analýze množinu DMU obsahujúcu všetky krajiny sveta, pre ktoré sa vykazuje index ekonomickej slobody. Zámerom je zistiť, či bude nová „svetová“ hranica tvorená rovnakou množinou krajín.

Obrázok 3 Efektívnosť transformácie ekonomickej slobody do ekonomickej výkonnosti („svetová“ hranica efektívnosti)

Zdroj: Heritage Foundation, Index of Economic Freedom 2017, vlastný výpočet.

V prípade „svetovej“ hranice efektívnosti, sa na hranici efektívnosti z európskych krajín nachádza iba Luxembursko, Nórsko a Švajčiarsko (obrázok 3). Medzi efektívnymi DMU sa ocitli aj krajiny

s veľmi vysokým HDP p.c., pričom tieto extrémne hodnoty postačovali na to, aby sa krajiny javili ako efektívne i napriek pomerne vysokým vstupom (nižšej slobode). Príkladom je Katar alebo Brunej. Úroveň neefektívnosti ostatných európskych krajín, ako aj krajín Východného partnerstva je však podstatne vyššia ako v predchádzajúcom prípade. Najvyššiu úroveň neefektívnosti transformácie jednotlivých komponentov ekonomickej slobody do úrovne ekonomickej výkonnosti dosahujú viaceré krajiny Východného partnerstva (Moldavsko, Ukrajiny, Arménsko, Gruzínsko, Bielorusko) a nečlenské krajiny EÚ (Srbsko, Albánsko, Bosna a Hercegovina, Čierna hora). Uvedené krajiny dosahujú aj najvyššiu relatívnu neefektívnosť jednotlivých komponentov ekonomickej slobody.

IV. Záver

Napriek nie vždy jednoznačne empiricky dokázanému vplyvu ekonomickej slobody na ekonomickú výkonnosť, v priestore európskych krajín a krajín Východného partnerstva a Ruska možno vidieť, že krajiny s vyššou ekonomickou slobodou patria medzi ekonomicky výkonnejšie. Zhodnotenie vplyvu ekonomickej slobody na dosiahnutý stupeň ekonomickej výkonnosti nám umožnila metóda analýzy dátového obalu.

Na základe údajov získaných z indexu ekonomickej slobody zostavovaného Heritage Foundation, skonštruovali dve hranice efektívnosti. Prvá hranica bola zostavená pre európske krajiny, krajiny východného partnerstva a Ruska, pričom sme do úvahy brali aj úroveň ekonomicky najslobodnejších krajín sveta (Hongkongu, Singapuru, USA). V druhom prípade sme skonštruovali tzv. svetovú hranicu efektívnosti, pre všetky štáty sveta za ktoré sú k dispozícii údaje o úrovni ekonomickej slobody. Hranica efektívnosti je tvorená krajinami, ktoré dosahujú daný stupeň ekonomickej výkonnosti pri efektívnom využití všetkých komponentov ekonomickej slobody.

Kým v prvom prípade hranicu efektívnosti dosiahli viaceré európske krajiny (Dánsko, Estónsko, Fínsko, Holandsko, Írsko, Litva, Luxembursko, Maďarsko, Nórsko, Švajčiarsko, Švédsko a Veľká Británia), v druhom prípade sa na jej úroveň dostali iba tri európske krajiny (Luxembursko, Nórsko a Švajčiarsko). Uvedená skutočnosť naznačuje, že v európskych krajinách stále existuje priestor na zvyšovanie ekonomickej slobody. Osobitne to platí predovšetkým pre európske nečlenské krajiny EÚ a krajiny východného partnerstva, ale aj pre viaceré kohézne krajiny EÚ (najmä Chorvátsko, Bulharsko, ale aj Grécko a Portugalsko). Benchmarkom pre väčšinu neefektívnych krajín je Singapur.

Z hľadiska tvorby politik a podnikateľského prostredia je najdôležitejšia identifikácia relatívne slabých stránok rozvoja tých ekonomík, ktoré sa nachádzajú pod hranicou efektívnosti. V ekonomicky vyspelých európskych krajinách je potenciál zníženia neefektívnosti najmä v oblasti právneho štátu, veľkosti vlády, prípadne efektívnosti regulácie. V krajinách Východného partnerstva zohráva najvýznamnejšiu úlohu nedostatočná otvorenosť trhov. V prípade európskych krajín sa preukázalo, že hospodársky najvyspelejšie ekonomiky premieňajú svoju vysokú úroveň ekonomickej slobody do vysokej ekonomickej úrovne. V ekonomicky menej slobodných krajinách je nízky stupeň ekonomickej slobody limitujúcim faktorom pre zvyšovanie ekonomickej úrovne. V tých krajinách, ktoré sa nachádzajú pod hranicou efektívnosti, majú jednotlivé komponenty ekonomickej slobody majú rozdielny potenciál podporiť rast ekonomickej úrovne.

Niektoré DMU zahrnuté do analýzy pomocou najširšej vzorky krajín javia známky outlierov, avšak kvalitatívne na výsledky veľký vplyv nemali. Ide o štáty ťažiace ropu, pri ktorých môže byť relevantnou i výhrada k predpokladu o spoločnej technológii transformácie vstupov na výstupy pre všetky skúmané subjekty.

PodĎakovanie/Financovanie

Príspevok vznikol v rámci grantu VEGA č. 2/0010/14 „Inštitucionálne a technologické zmeny v kontexte európskych výziev“.

Literatúra

- Berggen, N. (1999). Economic freedom and equality: friends or foes? *Public Choice*, 100(3–4), 203–223.
- Berlin, I. (2002). *Liberty* (2nd ed). Oxford: Oxford University Press.
- Carlsson, F., Lundström, S. (2002). Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects Author(s): *Public Choice*, 112(3/4), 335–344.
- Dawson, J. W. (2003). Causality in the freedom–growth relationship. *European Journal of Political Economy*. 19(3), 479–495.
- De Haan, J., Sturm, J.-E. (2000) On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 16(2), 215–241.
- Fraser Institute (2016). Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J. (2016). *Economic Freedom of the World. Annual Report 2016*. Dostupné z <https://www.fraserinstitute.org/studies/economic-freedom-of-the-world-2016-annual-report> (12. 5. 2017).
- Freedom House (2017). *Freedom in the World 2017*. Dostupné z <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017> (10. 5. 2017).
- Gwartney, J. D., Holcombe, A. R., Lawson G. R. (2004). Economic Freedom, Institutional Quality, and Cross-Country Differences in Income and Growth. *The Cato Journal*, 24(3), 205–233.
- Hanke, S. H., Walters S. J. K. (1997). Economic Freedom, Prosperity, and Equality: A Survey. *The Cato Journal*, 17(2), 117–146.
- Hayek, F., A. (2004). *Cesta do otroctví*. (2nd ed). Brno: Barrister & Principal.
- Heritage Foundation (2017). *2017 Index of Economic Freedom*. Dostupné z <http://www.heritage.org/index/download> (10. 5. 2017).
- Medzinárodný menový fond (2017). *World Economic Outlook Database*. April 2017 Edition. Dostupné z <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/index.aspx>
- Murphy, M. K., Schleifer, A., Vishny, W. R. (1991). The Allocation of Talent: Implications for Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 503–530.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance* (1rd ed). Cambridge: Cambridge University Press.
- Norton, S. W. (1998) Poverty, Property Rights and Human Well-Being: A Cross-National Study. *Cato Journal*, 18(2), 233–245.
- Sturm, J. E., Leertouwer. E., De Haan, J. (2002). Which economic freedoms contribute to growth? *A comment. Kyklos*, 55(3), 403–416.
- Tone, K. (2001). A slacks-based measure of efficiency in data envelopment analysis, *European Journal of Operational Research*, 3(130), 498–509.
- Verner, T. (2015) The effect of Economic Freedom on National Competitiveness: Causality form a Panel of Countries. *Journal of Economics, Business and Management*. 3(1), 150–155.

